

L'educació al museu, entre la centralitat discursiva i la perifèria institucional

Publicat per [Interacció, projecte editorial del CERC](#) [1] el 25/03/2013 - 15:30 | Última modificació: 14/09/2026 - 16:19

Els departaments d'educació i acció cultural han contribuït decisivament a obrir els museus a públics, sabers i formes de relació que l'organització tradicional de la institució deixava fora. Aquesta funció no els ha garantit una participació equivalent en la definició dels discursos expositius ni unes condicions professionals consolidades.

A partir de les actes de les Jornades Estatals de Departaments d'Educació i Acció Cultural, iniciades el 1980, Aida Sánchez de Serdio i Eneritz López reconstrueixen una història marcada per aquesta contradicció: l'educació guanya centralitat en la retòrica museística mentre els equips que la sostenen continuen ocupant una posició subordinada.

Els primers departaments educatius dels museus espanyols van aparèixer a mitjan anys setanta com una resposta improvisada a l'arribada massiva de grups escolars. La renovació pedagògica havia convertit el museu en un recurs habitual de l'escola activa, sense que les institucions museístiques haguessin definit prèviament una política educativa. Els DEAC van néixer, per tant, més per contenir i atendre una demanda sobrevinguda que per una decisió estratègica sobre la funció pública del museu.

Aquest origen explica algunes de les seves debilitats posteriors. Els equips es van formar amb professorat, monitors, voluntariat, personal becari i treballadors amb remuneracions irregulars. La manca de places estables va provocar la pèrdua de professionals experimentats i una descapitalització continuada dels departaments. L'externalització dels serveis educatius no apareix en el text com una ruptura recent, sinó com la prolongació d'una precarietat constitutiva.

Les primeres activitats se centraven a adaptar les col·leccions als públics escolars mitjançant visites guiades, fitxes didàctiques i exercicis d'expressió. Amb la incorporació de plantejaments constructivistes, el visitant va deixar de ser concebut com un receptor buit. Els seus coneixements i experiències començaren a formar part de la relació pedagògica. Alhora, la diversificació dels públics va impulsar una progressiva "desescolarització" del museu i va estendre l'acció educativa més enllà de la infància i de l'ensenyament formal.

L'article identifica aquí una tensió que travessa tota la trajectòria dels DEAC. D'una banda, han de respondre a les demandes institucionals de captació, atenció i fidelització de públics. De l'altra, poden concebre l'educació com una pràctica crítica capaç d'interrogar els relats del museu, les relacions d'autoritat i les categories amb què s'organitza el coneixement. La massificació i el predomini dels indicadors quantitatius accentuen el dilema entre oferir un servei estandarditzat o sostenir processos pedagògics de llarga durada amb grups concrets.

L'educació entra en el museu per obrir-lo als públics, tot i que continua exclosa dels espais on el museu decideix què diu i com ho diu.

La posició dels equips educatius és definida per les autores com a liminar. Formen part del museu i, al mateix temps, mantenen el contacte més directe amb el seu exterior social. Han de traduir unes narracions concebudes habitualment sense la seva participació, fet que els exposa a ser considerats auxiliars, simplificadors o responsables de neutralitzar la complexitat artística. Les reclamacions de treball interdepartamental i de participació en la producció de les exposicions, presents des de les primeres jornades, continuaven sense resoldre's el 2011.

Aquesta subordinació adquireix una nova forma amb el gir educatiu de l'art contemporani. Comissaris i institucions incorporen conceptes com l'autoeducació, la intel·ligència col·lectiva o la pedagogia crítica, sovint sense reconèixer l'experiència acumulada pels departaments educatius. Es produeixen així dos recorreguts paral·lels: els DEAC desenvolupen pràctiques cada vegada més reflexives i experimentals, mentre el discurs curatorial reivindica l'educació des d'un espai teòric propi i, de vegades, desqualifica la mediació quotidiana com a transmissió simplificadora. Les autores qüestionen aquesta oposició, ja que també pot convertir la crítica institucional en un llenguatge reservat a participants altament especialitzats.

Projectes com *Distrito 3*, *artUOM*, *Cartografiem-nos*, *Rompiendo moldes*, *Hipatia* o *Las lindes* mostren que els DEAC poden actuar com a espais de producció compartida de coneixement, experimentació relacional i crítica del mateix museu. La seva escassa documentació revela una altra desigualtat institucional: els equips educatius no acostumen a disposar del temps, els recursos ni la legitimitat que permeten a altres departaments investigar, publicar i deixar memòria de les seves pràctiques.

Un cop llegit, l'article destaca per la seva capacitat diagnòstica de vincular el model pedagògic dels museus amb l'organització interna i les condicions laborals que el sostenen. La seva principal limitació és que els casos crítics que identifica funcionen més com a indicis reveladors que no pas com a objecte d'una anàlisi comparada sistemàtica. Tot i això, deixa plantejada una qüestió de gran rellevància per al futur de les institucions museístiques: fins a quin punt aquestes pràctiques poden transformar realment el museu si els equips que les impulsen continuen situats al marge de les decisions museològiques, curatorials i pressupostàries?

Referència

Sánchez de Serdio Martín, A., i López Martínez, E. (2011). Políticas educativas en los museos de arte españoles: Los departamentos de educación y acción cultural. A M. Zilbeti Pérez, J. Rodrigo Montero, A. Sánchez de Serdio Martín, M. Asensi Pérez, J. Carrillo Castillo i P. G. Romero (eds.), *Desacuerdos. Sobre arte, políticas y esfera pública en el Estado español* (vol. 6, p. 205-221). Arteleku, Centro José Guerrero, Museu d'Art Contemporani de Barcelona, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía i Universidad Internacional de Andalucía.

[Text complet del volum](#) [2]

Categories: Publicacions acadèmiques

Categories: Recursos i publicacions

Etiquetes: educació i cultura

Etiquetes: equipaments culturals

Etiquetes: treball cultural i professionals

Etiquetes: públics de la cultura

Etiquetes: accés a la cultura

- [3]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2013/educacio-al-museu>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/interaccio>

[2] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/desacuerdos_06-5.pdf

[3] <https://interaccio.diba.cat/node/3445>